БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Бердянський державний педагогічний університет
Інститут літератури НАН України ім. Т.Г.Шевченка
Інститут україністики Варшавського університету (Польща)
School of English, Трініті-коледж, Дублін (Ірландія)
Ніредьгазький університет (Угорщина)
Грузино-український інститут мови та культури Грузинського міжнародного університету GIU (Грузія)

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
БДПУ

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

МАТЕРІАЛИ

«САД (НЕ)ЗАБУТИХ ІСТОРІЙ: ТЕКСТ ЯК ПРОСТІР ПАМ'ЯТІ»

24-25 ВЕРЕСНЯ 2026 РОКУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства

САД (НЕ)ЗАБУТИХ ІСТОРІЙ: ТЕКСТ ЯК ПРОСТІР ПАМ'ЯТІ

Матеріали Міжнародної наукової конференції
(24 – 25 вересня 2026 р.)

Бердянськ–Запоріжжя, 2026 рік

УДК 82.09:82.091:37.016(082)

Редакційна колегія

Харлан О.Д., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства;
Табакова Г.І., кандидат філологічних наук, доцент;
Свіца Т.В., кандидат філологічних наук

Друкується за рішенням вченої ради
соціально-гуманітарного факультету
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 4 від 28.10.2026)

Сад (не)забутих історій: текст як простір пам'яті: матеріали Міжнародної наукової конференції / ред. кол. О.Д. Харлан, Г.І. Табакова, Т.В. Свіца. Бердянськ–Запоріжжя: БДПУ, 2026. 142 с.

У збірнику вміщено матеріали доповідей і повідомлень міжнародної наукової конференції, що відбулася на базі соціально-гуманітарного факультету Бердянського державного педагогічного університету. Конференцію було присвячено міждисциплінарному осмисленню художнього, документального та культурного тексту як простору індивідуальної й колективної пам'яті, у якому відбувається збереження, реконструкція та переосмислення (не)забутих історій – особистісних, національних і глобальних – у контексті історичних травм, соціальних зламів і культурних трансформацій. та практиці викладання літератури у контексті інтерпретації проблеми пам'яті.
Матеріали збірки можуть бути використані вчителями та студентами-філологами, викладачами, аспірантами, а також усіма, хто цікавиться сучасними проблемами дослідження літератури.

УДК 82.09:82.091:37.016(082)

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несуть автори

© Бердянський державний педагогічний університет, 2026
© Автори статей, 2026

ЗМІСТ

Александренко В.В.	Генезис жанрово-стильової модифікації прози Дмитра Марковича	8
Бабійчук Т.В.	Уроки пам'яті (за романом «Заячий костел» Василя Шкляра»)	12
Балла Е.Ю.	Пам'ять як об'єкт і суб'єкт наратії в романі Сергія Степи «Дерево Дірака»	16
Бикова Т.В.	«Щоденник» Володимира Вакуленка як текст трансляції екстремального досвіду	20
Біла А.О.	Алегоричний вимір повісті-притчі Річарда Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон»	24
Бітківська Г.В.	Геопоетика пам'яті в ілюстрованому репортажі Еманюеля Лепажа «Одна весна в Чорнобилі» . .	27
Бойко Ю.С.	Література як простір пам'яті: проєктні методи вивчення української прози у вищій школі . . .	31
Бурка А. М.	Геопоетичні коди художнього простору полікультурного Буджацького тексту	35
Варецька С.О.	Уявний фотоархів у романі Софії Андрухович «Амадока»: фотоекфразис як спосіб наративізації минулого	39
Варлигіна М.Ю.	Гетерохронія війни: реорганізація історичного часу у збірці есеїв «Дикий Захід Східної Європи» Павла Казаріна	42
Васильєва К.М.	Художня репрезентація історії кохання під час війни у романі Ірени Карпи «Він повертається в неділю»	45
Вєльчєва К.О.	Репрезентація втрати в англійських середньовічних поемах «Книга про герцогиню» Дж. Чосера і «Перлина»	49
Вишницька Ю.В.	Антропологізація genius loci та sensus loci в романі Альберта Бертрана «Пам'ять – це ти» . .	52
Врубель О.О.	Self-management у професійній діяльності сучасного вчителя в онлайн-середовищі	56
Гаврилюк Н. І.	Притулок пам'яті у поезії Бориса Гуменюка . . .	58
Газевич Ю.М. Варецька С.О.	Стратегії репрезентації воєнної пам'яті у творах Артема Чеха «Точка нуль» і «Гра в перевдягання»	61
Гальчук О.В.	Інтертекстуальні коди мотиву пам'яті в «Маргіналіях» Павла Вишебаби	64
Головко Л. Г. Кремінська І. М.	Наративна структура роману «Дикий мед» Леоніда Первомайського	68
Гребенюк Т. В.	Родинна пам'ять у прозі Оксани Забужко	72

Гальчук О.В.
доктор філологічних наук,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ КОДИ МОТИВУ ПАМ'ЯТІ В «МАРҐІНАЛІЯХ» ПАВЛА ВИШЕБАБИ

Аналізуючи нову поетичну книгу «Маргіналії» (2026) Павла Вишебаби, доходимо висновку про подвійну інтерпретацію автором концепту пам'яті: з одного боку, актуалізація мотиву пам'яті як простору фіксації і трансляції драматичного досвіду війни, з другого, – культурні коди його вираження як приклади міжтекстової пам'яті. Мотив пам'яті оприявлюється в контексті есхатологічно-перехідної антропологічної моделі війни, що постає результатом творчого осмислення Вишебабою дантівського коду, який функціонує як принцип архітектонічної та смислової організації збірки і є основним інтертекстуальним кодом збірки. Завдяки трьом оптикам Вишебаба складає цілісну картину власного світу, де війна визначає його зміст і цінності.

Дантівський код працює у Вишебаби переважно як модель проходження через досвід війни, а не як система окремих цитат. Ключовими є мотиви руху, переправи, дороги, сходження і повернення; війна постає як сучасний аналог інфернального простору; однак цей простір не є остаточно замкненим: майже завжди зберігається перспектива іншого берега, повернення, кохання чи миру, а також пам'яті. Постає есхатологічно-перехідна антропологічна модель проживання війни, де поет стоїть на межі між хаосом і смислом, між руйнуванням і пам'яттю.

Якщо в Данте катабасис завершується виходом до світла через трансцендентний порядок світу, то у Вишебаби шлях через воєнне пекло не гарантує спасіння, однак зберігає можливість повернення до людяності через любов, свідчення і пам'ять. Дантівський тип свідчення як спосіб бачення і фіксації досвіду український поет розвиває в образі поета як очевидця, провідника й того, хто не спостерігає за чужими муками (як Данте), а сам проживає їх. Переосмислюючи дантівську поетику межі, яка оприявлюється в мотиві взаємодії життя і смерті, поет-комбатант створює особливий статус героя, який перебуває між світом живих і світом мертвих. Загиблі залишаються учасниками діалогу і формують етичний горизонт живих, де пам'ять стає моральним обов'язком.

Спільними мотивами пам’яті і людини на війні об’єднані вірші циклу «Непроявлена плівка» із «Маргіналій». У кожному з них спогад про людей і події в житті ліричного героя, глибинний зміст якого розкривається через власний досвід війни. Тобто, як і в Данте, де людина після смерті не зникає, а продовжує існувати в пам'яті, слові, сповіді, історії свого гріха чи подвигу, тут людина формується пам'яттю, яка стає способом її самопізнання (вірш «Арафатка»). Модель дантівської антропології як емпатії до тих померлих, чиї страждання близькі поетові, звучить у вірші «17 доньок». Ліричний герой буквально розширює межі власного «я», включаючи до нього родини загиблих побратимів. А почуття провини живого перед мертвими надає драматизму його власному існуванню. На відміну від Данте, де провина переважно пов'язана з моральним вибором людини, у Вишебаби виникає характерне для воєнної літератури почуття провини вцілілого. Герой не може відповісти на питання матерів: чому загинув один і вижив інший. Сам факт виживання стає екзистенційною проблемою і частиною його самовизначення. Водночас відбувається суттєва трансформація самого героя. Він постає не лише хранителем пам'яті про загиблих, а й посередником між світом живих і мертвих, своєрідним психопомпом, до якого звертаються матері полеглих воїнів. Як і Данте-пілігрим, герой набуває досвіду перебування на межі двох світів, а його особиста пам'ять перетворюється на простір збереження тих, кого вже немає. Вражаючою є метафора смерті як зникання силуетів на завчасно залитій світлом плівці, що підкреслює крихкість людського існування та водночас необхідність його збереження в пам'яті живих.

Мотив пам’яті репрезентований античними кодами в циклі «Серце ріки», де топос війни постає аналогом підземного світу, куди спускаються ліричні герої. Вони перепливають річку, де перевізник нагадує Харона, а річка перетворюється на живий організм, який постає самостійним простором війни, що поглинає людину і визначає її рух. Алюзію підземного царства підсилює образ пекельного пса («*Цербер*»). Антична образність актуалізується і в протиставленні «війна – мир», де мир – це «*Ітака*», до якої прагнуть повернутися воїни. Античну інтертекстуальність доповнено трансформованим варіантом відомої фрази Дж. Донна «не питай, по кому подзвін», яка в сучасного читача має стійку асоціацію з антивоєнною літературою. У Вишебаби це «*як зачуєш дзвін тривоги / не питай по кому обстріл*». Усупереч міфічним уявленням про Лету як річку забуття, поет визначає її місцем, де спогади стають особливо цінними. Як плату перевізнику ліричний герой віддає свій «обол» – спогад про дитину під першим снігом. Проте якщо в античному міфі обол є

матеріальною платою за переправу через межу світів, а у Вишебаби його функцію перебирає пам'ять.

У циклі «451° по Фаренгейту» митець уже не лише фіксує катастрофу, а й осмислює власне місце в ній та відповідальність за збереження культурної пам'яті. Через образи вогню, попелу, книги Вишебаба формує модель митця-свідка, покликаного зберігати пам'ять про пережиту катастрофу та стояти на сторожі культурних цінностей. Як і в романі-антиутопії М. Бредбері, назва якого в назві циклу Вишебаби, у його віршах порушено питання «культура і війна» та використано метафору горіння в кожному з віршів – «*вогонь був лагідний*» («Займання»), «*жар достатньо зігрів*» («Багаття»), «*попіл падає долі*» («Попіл»). Роздумуючи над природою своєї поетичної творчості, ліричний герой пропонує біблійну ремінісценцію й апелює до ніцшеанської формули двох мистецьких первнів – діонісійського і аполлонійського. Заангажованому підсвідомим процесові творчості поетові Вишебаба протиставляє місію воїнів, свідомих свого обов'язку: «*чоловіків у обхват з наплічниками їхніми справами аполлонічними*» [1, с. 45]. Вони мають «*зримувати бронзову еру дорожче за стоси роздумів*» [1, с. 45]. Образ доби-дистопії доповнюється міфологемою бронзової доби – найбільш войовничої, за Гесіодом, в історії людства. Тож завдання «*зримувати бронзову еру*» інтерпретуємо як здолання війни. Якщо в романі М. Бредбері спалення книг було ознакою загрозливого прийдешнього, то у Вишебаби це і буквальне багаття війни, у якому зникають книги, і метафоричне полум'я, яким зігріваються, щоб не втратити надію, у найважчі моменти життя. У постапокаліптичній картині поруйнованого війною світу все ж є світло як слід незнищенного мистецтва: «*лиш приручений вовк розрізняє цить / чатового і далі покірно спить / у світлі літератури*» [1, с. 47]. Образ «чатового» у цьому контексті може бути прочитаний як метафора самого поета, який виконує функцію вартового культури і пам'яті.

Якщо в «Божественній комедії» Данте перетинає межу між світом живих і мертвих як подорожній, то у Вишебаби ліричний герой постійно перебуває на цій межі як її охоронець і свідок. У заключному циклі «Маргіналії» розкривається двозначність назви усієї поетичної книги. Ліричний герой виступає від імені тих, хто щомиті на маргінесі життя і смерті, звертаючись до світу живих. Увесь цикл побудований як система звернень і повідомлень, щоб пам'ятали. Важливим у циклі є образ стіни у шкільній споруді, де розташувалися військові: до написів-голосів школярів (алюзія на «Подорожнього, коли ти прийдеш у Спа…» Г. Белля), поряд із якими позивні, номери підрозділів та бригад і назви рідних міст. Ліричний герой маркером з аптечки дописує те, що усвідомлено в новій реальності війни. Усі

залишені послання – це вибудовування діалогу між поколінням, яке змушене було взяти до рук зброю, щоб захистити саме життя, і наступним поколінням. Ліричний герой ставить риторичне питання про те, що залишиться таким, як він: «*бути замітками на берегах тексту розміром / із західну цивілізацію / бути по інший бік межі? / бути маргіналіями*?» [1, с. 93]. Отже, маргінес постає не периферією тексту чи культури, а простором граничного людського досвіду, із якого промовляє голос сучасної війни. І лунає він у супроводі таких основних кодів, як дантівський. античний, біблійний, тексти зарубіжної літератури різних історико-літературних періодів.

Література

1. Вишебаба П. Маргіналії. Київ, 2026. 96 с.